reşti ale Transilvaniei, acest cuvânt se pronunţă *şelate* sau *şălată* În cazul acesta *ş* iniţial e un indiciu sigur despre originea ungurească a cuvântului

Prin urmare acest „Kulturwort" mi-a venit prin trei filiere în Muntenia şi Moldova din neogreacă, *salată*, în Transilvania din maghiară, *şelate*, iar în Banat din sârbo-croată, *sălată*

E PETROVICI

## VI.

## Vocalele fără de voce în Româneşte

*Definiţia vocalelor. Vocalele fără de voce în Ruseşte, Franceză, Portugeză.*

După definiţia Prof. Jones (dela *University College*-Londra) vocala este „un sunet cu vibraţia coardelor vocale în producţia căruia aerul curge continu prin faringe şi gură fără nici o piedecă sau strâmtare care să aducă o fricţiune auzibilă".

Sau mai pe scurt, se poate spune, că o vocală nu-i alt ceva decât însăşi vibraţia „(bâzâitul)" coardelor vocale în scurgerea fără nici o obstrucţie a aerului din plămâni, prin larinx, farinx şi gură

Aceasta e definiţia vocalelor obişnuite pentru că limbagiul cunoaşte—oricât ar părea de parodoxal—şi vocale produse prin simpla trecere a aerului prin gură fără „bâzâitul" coardelor vocale Aceste vocale nu se deosebesc perceptibil de vocalele şoptite (Încercaţi să şoptiţi vocalele limbei noastre de pildă şi veţi avea o idee destul de limpede de felul cum sună vocalele fără de voce).

Multe limbi europene nu cunosc acest fel de vocale (numite şi devocalizate). Aşà de pildă în l engleză vocale „şoptite" nu fiinţează La fel germana, suedeza, italiana * şi

* [Totuşi laberg şi Jud în *Der Sprachatlas als Forschungsinstrument* Halle 1928, p 216—217 ne singură „dass man in der Toscana, andersvo in Mittelitalien die auslautenden Vokale oft blos haug oder ffcustert" S P ]



BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)

spaniola — pentru a numì câtevà din limbile de seamă ale continentului pe care vieţuim, — n'au în tezaurul lor de sunete vocale fără de voce

Alte limbi europene în schimb posedă aceste sunete. În ruseşte bunăoară cuvintele ce însemnează *la revedere*, *şedeţi*, *expoziţie* se rostesc cu unele vocale devocalizate ce se transcriu de foneticienii moderni prin cerculeţe puse sub vocalele respective: *„praščàiţi, sadìtįs* v y s t ᵩ f k ᵩ"

Limba franceză, întrebuinţează, arareori e adevărat, vocale în producţia cărora coardele vocale nu iau nicio parte Aşà de pildă al doilea *i* din cuvântul ce înseamnă *plecat*, poate fi auzit şoptit din gura multor Francezi p a r t i̯

Un grai bogat în vocale 'şoptite' e cel portugez Iată câtevà exemple culese din tratatul lui Aniceto dos Reis Gonçalves Vianna t r̥ i s t e z a, *òtr̥us*, e n t r ᵩ, mòrtᵩ, pᵩ̀r-pᵩtuidad însemnând tristeţă, alţii, între, moarte, veşnicie, cuvinte îmbelşugate în vocale (şi consoane) fără voce. (Observaţi în deosebi ultimul din cuvintele citate, în care 'vocea' intră abia odată cu vocala *u* p ᵩ r̥ p ᵩ t u i d à d) A se notà că în transcrierea acestor cuvinte portugheze litera ᵩ reprezintă o „vocală neutră" similară lui ă al nostru, în *văd*, *mă* de ex.

*

Se poate să nu fie o descoperire. Necazuri şi grìji, cari n'au a face cu ştiinţa m'au împiedecat să-mi procur ultimele cărţi apărute în ţară şi streinătate tratând fonetica limbei noastre, aşà că nu pot şti dacă *eu* am descoperit întâiu vocalele fără de voce în româneşte*)

În legătură cu teza mea de doctorat *Comparative Phonetics of English and Rumanian* transcrisesem între altele şi cunoscuta povestire a lui N Gane „Astronomul şi doftorul". Cetind d-lui Prof Jones, şeful Departamentului Phonetic de la

*) [Din studiile dialectale ale lui G Weigand cunoaştem de mult vocalele „şoptite" la sfârşitul cuvintelor româneşti S P]

BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)

„*University College*" textul meu pus în alfabetul fonetic, d-sa obiectă că litera *i* cu care transcrisesem ultima vocală din cele două fragmente din notă [1]) nu redă corect vocala ce rostisem I,-am întrebat dacă nu cumvà pronunţasem desinenţa (mai literară) *-ei* în loc de *-i*.

D-sa, scurt, englezeşte, drept răspuns scrise cu creionul un e pe jumătate deschis (ε) peste *i*-ul din transcripţia mea.

Am părăsit Collegiul foarte intrigat Ştiam că ştiu românește mai bine decât profesorul meu care — în treacăt spus — nu cunoaşte o boabă din graiul nostru. Dar mai ştiam şì altceva că Prof D. Jones are o ureche cu care nu poţi glumì, un auz de-o infalibilitate 'papală' [2]).

Unul din noi doi trebuià să fi greşit Sau nu cumva greşisem amândoi? În care caz trebuià să fie vorba de o distincţie prea fină ca să poată fi prinsă cum ar zice muzicanţii *a prima vista*

M'am dus acasă hotărît să aflu ce erà cu cei doi *i* a căror taină îmi scăpà, dar pe care, pentru mine lucrul deveneà tot mai vădit, nici urechea foarte ageră a Prof Jones, nu o putuse prinde

Închis în camera mea am început să repet cu glas tare pasagiile ce mă intrigau

După vreun sfert de ceas de mare nedumerire puteam exclamà ca fisicianul grec „evrika"

Eu avusesem dreptate şi n'avusesem, Prof Jones, la fel, avusese şi nu, dreptate

Găsind adevărul mă gândiu involuntar la vorba lui Rousseau „Il faut beaucoup de philosophie pour observer une fois ce qu'on fait touts les jours" (Citat de Jespersen)

Problema erà deslegată

Cei doi *i* respectivi erau lipsiţi de vibraţia, ce însoţeşte

---

[1]) Iată-le

*a*) ţara cea mult lăudată a Moldovi

*b*) ajunseră la hotaru ţări

[2]) A se vedea articolul subsemnatului din *Rev Gen a Învăţământului*: *Deprinderea Urechii*



BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)

de obiceiu vocalele, a coardelor vocale Ei trebuiau să fie transcrişi cu ị

*

§ 1. Am arătat în monografia „ı scurt" apărută în *Rev. Gen a Înv.* că acest sunet apare foarte adesea devocalizat, deci ị Dar afară de acest ı

§ 2. Toate vocalele şi toţi diftongii apar în româneşte destul de adesea fără de voce Aceste sunete vocalice fără de voce trebue să fie considerate ca membrii subsidiari ai fonemelor de care se ţin ·

i, e, ạ, o, ụ, î, ă, ıĭ, ịŭ, ş a m d aparţin respectiv fonemelor ı, e, a, o, u, etc.

§ 3 Iată câteva exemple de astfel de vocale şi diftongi devocalizaţi : sụferinţă, soc ıetate, arıtmetică, clasicısm [1]), casa, lupụ, câteva, ie la mıntea omulụị ş a. m d

§ 4 Chiar două vocale în succesie pot fi devocalizate în româneşte · generaţie, ımaginaţie

§ 5. În anumite împrejurări ı scurt e *totdeauna* devocalizat

§ 6 Devocalizarea vocalelor lungi nu e absolut esenţială limbei române deşi ea este destul de frequentă

§ 7. Vocalele fără voce sânt întrebuinţate în de obşte ·

*a*) La sfârşitul propoziţiunilor ce nu admit contradicţie : Ţi-am spus să pleci acasă !

*b*) În enumeraţii mai mult sau mai puţin emfatice Liberalii, conservatorii, averescanii, socialiştii, etc

.are casă, masă

*c*) În poezie, şi anume în pasagii lirice, patetice

De ex .

„Te duci şi ani de sụferinţă" (Mih Eminescu),

*d*) În limbagiul animat, pentru a da relief unei rădăcini prin aruncarea în umbră (efect al devocalizării) a silabelor fără importanţă ideologică ·

Ex.. dar e la mıntea omulụị !

---

1) În acest cuvânt şi *m* este 'surd' sau 'afon'

BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)

*e*) În moneda măruntă a limbei, ca de pildă în conjuncţii şi prepoziţii şi anume în acelea ce încep cu o consonantă tenuă: astfel *şi* adesea devine *şi* iar prepoziţia *pe* nu arareori e rostită *pe*

*f*) În limbagiul mai mult sau mai puţin *presto* şi mai ales în expresiile-clişeu de felul celor următoare:

trei şi ku patru fa(k) şaptę

doi şi cu cinci fa(k) şaptę

(Compară în portugeză: kùatru, sinku şi oitu (4, 5, 8)

§ 8 Exemplele de mai sus presupun un tempo mai mult sau mai puţin repede, deşi cazurile de sub *b*) şi *c*) arată că viteza nu-i numai decât trebuincioasă

§ 9. Cu excepţia vocalelor finale înaintea unei pauze (a se vedea sub *a*) şi *b*) exemplele de mai sus arată că devocalizarea se întâmplă de obiceiu între două consonante tenue. (Vezi mai ales cazurile de sub *f*).

§ 10. Toate vocalele fără voce din exemplele de mai sus se găsesc în silabe neaccentuate. În rare cazuri întâlnim vocale fără voce (numai între consonante tenue [1]) şi în silabe sub accent Ex înrăutăţit

*

Vocalele fără de voce dau limbei române o delicateţă discretă care nu poate scăpa din vedere, sau mai bine zis din auzul esteticianului limbagiului.

Pe lângă graţie ele dăruesc limbei noastre un mijloc foarte expresiv de-a accentuà, unde trebue [1]) logic ori artistic,

---

[1]) Portugeza întrebuinţează într'o măsură cu mult mai mare devocalizarea, atât a vocalelor cât şi a consonantelor Vezi şi în rom, clasicism cu *i* şi *m* devocalizat, aşà încât după chiar Gonçalves Vianna „Repetiţia constantă a vocalelor atone şi şoptite strică considerabil armonia generală a limbei cu atât mai mult cu cât nazalele frequente sunt mai puţin sonore decât în franceză"

BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)

rădăcina, partea de sevă a cuvântului, prin faptul că ele aruncă în umbră sau mai propriu zis în şoaptă aproape neauzită, acele părţi ale cuvântului pe care mintea le pricepe fără ajutorul urechii

I. OLIMPIU ŞTEFANOVICI-SVENSK

*Londra, British Museum.*
22 I. 927

## VII

**Nouă contribuţiuni la Bibliografia veche românească** [1]).

**Ciiasloveţi**, Sibiiu 1696.

Iată câtevà completări la descrierea dată în *Bibliografia veche românească* vol. I, pag 339, Nr 101

Pe foaia 244, după terminarea rugăciunilor de dimineaţă, aflăm iertarea de greşeli cu textul următor

*Pretine, Pravoslavnice Cetitoriu, cu umilinţă te rugăm: unde veri afla nescare greşuri în lucrul acesta al nostru, în slove, în cuvinte, să nu blăstămi: ce cu blândeaţă îndrepteazâ· şi plineaşte-se-vai precât am putut cu nevoinţă am lucrat, şi precum am aflat în izvod aşa am dat şi am lucrat, şi precum am aflat în izvod aşa am dat şi în tiparu Ce te rugăm iartă, ca şi tu să dobândeşti Ertăciune del[a] Domnul nostru Is Hs al căruia dar şi mlă şi noi îl rugăm să fie cu tine pururea.*

*Iubitoriu de osteneală*
*Pop: Kiriac, G i Tip.*
*şi Avraam Arhidiacon*

---

[1]) Cf *Dacoromania* Vol V pag 601—619, *Octoihul mic* tipărit la Braşov (1557) împreună cu un *Evangheliar slavon* (1580?) vor forma un articol separat De asemeni o *Carte de rugăciune* tipărită în Belgrad înainte de Catechismul calvinesc (1640), care conţine Molitvele descrise în articolul D-lui prof univ N Drăganu *„Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan Voevodul Moldovei"* în Anuarul Institutului de Istorie Naţională Cluj 1926, Vol III, pag 181—250 La pag 184, la punctul 15, citim *„Molitve de rugă de peste săptămână câte trei pe dzi scoase de Măria sa Gheorghe Stefan voevod, le-au scos din limba sârbească pre limba românească* Aceasta carte face parte din primele tipărituri Rakocziene

BDD-A14795 © 1929-1930 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:30 UTC)